

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України,
доктору юридичних наук, професору,
завідувачу відділу міжнародного права та порівняльного правознавства
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
Денисову Володимирі Наумовичу

ВІДГУК

**Офіційного опонента - доктора юридичних наук, професора
Шпакович Ольги Миколаївни на дисертацію
Петренка Анатолія Анатолійовича на тему
«Правотворча функція Організації економічного співробітництва і
розвитку у сфері інвестицій та діяльності багатонаціональних
підприємств», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в
галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне
право»**

Актуальність обраної теми. Правовий статус та діяльність міжнародних міжурядових організацій, як одних з основних учасників міжнародних відносин, під егідою яких вирішується чимало найбільш важливих міжнародних проблем, широко розроблялися українською наукою міжнародного права. Організація Об'єднаних Націй, разом з її спеціалізованими установами, Європейський Союз, складові Групи Світового банку, Світова організація торгівлі, Рада Європи, Організація з безпеки та співробітництва в Європі – це далеко неповний перелік міжнародних організацій, правовий статус та діяльність яких протягом останніх десятиліть досліджувалися в роботах таких українських юристів-міжнародників, як Л. Г. Заблоцька, О. В. Задорожній, Д. І. Кулеба, О. О. Мережко, В. І. Муравйов, Я. М. Жукорська, С. П. Кубієвич, Є. В. Палій, Д. В. Скринька, О. В. Тарасов, Л. Г. Фалалєєва, А. Л. Федорова тощо.

Попри це, донедавна, в українській міжнародно-правовій науці недостатньо приділялася увага саме статусу та діяльності Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Дана міжнародна організація займається вкрай важливими питаннями, розробляючи міжнародно-правові стандарти з різних сфер економічних і пов'язаних з ними відносин (зокрема, приймають стандарти із сприяння іноземному інвестуванню, боротьби з

корупцією), які відіграють важливу роль в стабільному розвитку міжнародної економіки.

Слід відмітити, що співробітництво України з ОЕСР розпочалося ще наприкінці 90-х років ХХ ст., коли було підписано й ратифіковано Угоду щодо привілеїв, імунітетів та пільг, які надаються ОЕСР на території України 1997 р. Однак концептуального характеру це співробітництво набуло після укладення Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва 2014 р., яким були визначені цілі, сфери та форми такого співробітництва і, з цього часу, Україна почала брати активну участь в роботі її органів, шляхом приєднання до розроблених нею стандартів. Зокрема, вона стала учасницею ряду актів ОЕСР, спрямованих на гарантії захисту іноземного інвестування, серед яких найважливішу роль відіграє Декларація ОЕСР про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства 1976 р. (Декларація 1976 р.) Все це сприяло покращенню інвестиційного клімату в Україні, зумовивши включення до складу Міністерства економіки України Національного контактного пункту як його окремого структурного підрозділу.

Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну надало більшого динамізму співробітництву України з ОЕСР. Так, вона засудила агресію Росії проти України, оголосивши, що Організація припиняє співробітництво з нею. Крім того, ОЕСР взяла на себе зобов'язання з моніторингу економічної ситуації в Україні, аналізуючи негативні наслідки, завдані в результаті цієї агресії поряд з розробкою заходів щодо їх подолання. Виходячи з цих обставин, Україна у 2022 р. подала заявку на членство в ОЕСР і була визнана кандидатом на набуття членства. Після цього, Україна почала процес приєднання до Конвенції про боротьбу з підкупом посадових осіб іноземних держав при міжнародних ділових операціях 1997 р., що є основним актом ОЕСР у сфері протидії корупції. Все це свідчить про актуальність обраної А. А. Петренком теми дисертаційного дослідження. Співробітництво України з цією міжнародною організацією сприяє вирішенню багатьох економічних та пов'язаних з ними проблем, сприяючи

впровадженню в її законодавство стандартів ОЕСР, які характеризують розвиток сучасних засад міжнародної економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до програми науково-дослідної діяльності Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України і є складовою планових тем відділу міжнародного права та порівняльного правознавства «Міжнародно-правові аспекти захисту суверенітету і територіальної цілісності України» (номер державної реєстрації: РК 0115U001440), «Принцип незастосування сили в сучасних умовах функціонування колективної безпеки» (номер державної реєстрації: РК 0120V105286).

Оцінка новизни результатів наукового дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в українській науці міжнародного права комплексним дослідженням правотворчої діяльності ОЕСР у сфері іноземного інвестування та упорядкування статусу багатонаціональних підприємств, в результаті проведення якого були виявлені закономірності та тенденції подальшого розвитку правотворчої функції цієї Організації.

1. Оригінальним уявляється бачення автора характерних ознак правотворчої функції ОЕСР, а саме швидкості та широкого суб'єктного охоплення під час її реалізації, що обґрунтовано аналізом правотворчої практики ОЕСР, зокрема, тим, що консенсус в процесі розробки рішень та рекомендацій в постійних комітетах сприймається водночас як консенсус в Раді ОЕСР, гарантуючи швидкість прийняття нею необхідних актів із залученням третіх країн, що є свідченням універсалізації правотворчого процесу ОЕСР (стор. 10);

2. Важливим є висновок автора щодо визначення характеру тенденції в розвитку правотворчої функції ОЕСР, яка стосується використання більш гнучких процесуальних форм прийняття її актів, порівняно з міжнародними договорами з їх складністю прийняття, що сприяє ефективному досягненню

цілей Організації. Такі процесуальні форми проявляються, зокрема, у: консенсуальній формі прийняття актів ОЕСР; використанні гібридних за своєю правовою природою актів ОЕСР; застосуванні методу «функціональної еквівалентності»; використанні визнаних бізнес-середовищем значимих концепцій, як основних предметів правового регулювання; систематичному моніторингу виконання актів ОЕСР тощо (стор. 10-11);

3. До основних положень даного дисертаційного дослідження належить авторське визначення такої новітньої для міжнародного економічного права інституції, як, національний контактний пункт, що має створюватися кожною державою-учасницею Декларації 1976 р. для підвищення значення та ефективності «Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств». Оригінальною також в цьому плані є характеристика автора правового статусу Національного контактного пункту України й пов'язаних з ним органів, а також його висновки щодо недоліків законодавчого регулювання їх статусу та розробка ним пропозицій щодо їх виправлення (стор. 11-12);

4. Авторським є визначення поняття «відповідального ведення бізнесу», як базового для «Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств», а саме як «комплексу активних та пасивних заходів, що добровільно застосовуються із дотриманням норм міжнародного права та національного законодавства багатонаціональними підприємствами та іншими учасниками ланцюга поставок в сферах дії цих Принципів, в цілях досягнення державами сталого розвитку». В цьому визначенні міститься стандарт поведінки багатонаціонального підприємства, яким вони мають слідувати для досягнення цілей сталого розвитку та (стор. 11).

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій дисертації та їх достовірність. Положення даної дисертаційної роботи базуються на обґрунтованих теоретичних дослідженнях, основні її висновки мають достовірний характер та містять власні підходи і думки автора. Дисертантом проаналізовано значний масив нормативно-правових актів ОЕСР,

міжнародних договорів та національного законодавства, а також доктринальні наукові праці, вітчизняних та особливо зарубіжних дослідників.

Достовірність результатів даного дослідження зумовлена, зокрема, критичним аналізом поглядів, висловлених в доктрині щодо різних аспектів реалізації ОЕСР правотворчої функції та в процесі обґрунтування висновків, досягнутих дисертантом в ході проведення дисертаційного дослідження прикладами з міжнародно-правової практики використання багатонаціональними підприємствами концепцій «відповідального ведення бізнесу» та «екологічного менеджменту», а також розгляду національними контактними пунктами конкретних ситуацій щодо недотримання цими підприємствами положень «Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств».

Ступінь достовірності та обґрунтованості основних положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, базується на внутрішньо узгодженій структурі даної роботи. Її зміст складається із вступу, трьох розділів, представлених в дев'ятьох підрозділах, висновках, додатках та списку використаних джерел.

Характерною рисою дисертаційного дослідження є його чітка теоретико-методологічна спрямованість. Високий ступінь вірогідності й наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням відповідного комплексу принципів наукового пізнання, методологічних підходів, філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів. Філософсько-світоглядною основою дослідження слугує принцип плюралізму інструментарію при виборі методологічних підходів та методів. Дослідження концептуально ґрунтується на історичному, діалектичному, формально-логічному, структурно-функціональному та герменевтичному методах наукового пізнання. Все це дозволило здобувачу сформулювати низку важливих та новаційних наукових положень, висновків та рекомендацій.

Практичне значення отриманих результатів. Основні теоретичні положення та висновки дисертації є, передусім, внеском автора в дослідження форм, засобів та методів міжнародно-правового регулювання міждержавних економічних відносин, що розробляються та використовуються під егідою сучасних міжнародних організацій. Вони можуть бути застосовані у:

науково-дослідній роботі – як основа для подальшого вивчення особливостей реалізації сучасними міжнародними організаціями їх правотворчої функції;

правотворчій діяльності – для розробки заходів з імплементації актів ОЕСР, учасницею яких є Україна, у національне законодавство;

практичній діяльності органами зовнішніх зносин України при розробці політики співробітництва України з ОЕСР, зокрема, щодо виконання заходів з набуття членства в цій Організації;

навчальному процесі – при викладанні таких предметів, як «Міжнародне публічне право», «Міжнародне економічне право», «Право міжнародних організацій» тощо.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Дисертаційна робота А. А. Петренка є завершеним самостійним науковим дослідженням. Кількість публікацій, їх повнота, апробація результатів роботи відповідають вимогам, передбаченим законодавством України. Зокрема, основні положення дисертаційного дослідження знайшли відображення у трьох наукових статтях, опублікованих у виданнях, що визнані як фахові з юридичних дисциплін, а також у двох тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Аналіз дискусійних положень та основні зауваження. Позитивно оцінюючи науково-теоретичне та практичне значення дисертаційного дослідження А. А. Петренка, слід зазначити, що окремі його положення носять,

на наш погляд, дискусійний характер і потребують уточнення чи додаткового обґрунтування.

1. В дисертаційній роботі неодноразово зазначається, що в рамках національних контактних пунктів за допомогою третейських процедур здійснюється розв'язання колізійних ситуацій, що виникають при застосуванні «Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств» (наприклад, на стор. 81, 82) й широко вивчаються особливості проведення під егідою цих органів процедур медіації та примирення (зокрема, стор. 155-159). В той же час, самі національні контактні пункти характеризуються в дисертації як квазі-третейські органи (див, наприклад, стор. 83, 131, 142). У зв'язку з цим, виникає питання, чи не варто національні контактні пункти охарактеризувати як третейські органи з вирішення спірних ситуацій, що виникають при застосування «Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств», навіть не зважаючи на те, що, наприклад, в Україні, як і в низці інших держав такий пункт входить до структури Міністерства економіки України? Адже держави-учасниці Декларації 1976 р. вживають всіх передбачених ОЕСР заходів із забезпечення неупередженої та незалежної роботи національних контактних пунктів й це суттєво наближує їх до третейських органів з розгляду спорів.

2. В дисертаційній роботі доволі розгорнуто висвітлюються особливості процедури приєднання України до Декларації 1976 р. та інших актів ОЕСР, що доповнюють її положення. Зокрема, дисертантом підкреслюється, що приєднання України було оформлено шляхом укладення у 2017 р. між Урядом України та ОЕСР Угоди (у формі обміну листами), яка не пройшла процедуру ратифікації попри існування відповідного законопроекту в парламенті України, однак і ОЕСР, і Україна вважають ці акти чинними для держави (стор. 82-84). Зазначене породжує питання про можливість захисту прав, порушених багатонаціональними підприємствами в результаті невиконання положень «Керівних принципів ОЕСР для багатонаціональних підприємств», в судах України чи це можливо зробити тільки в Національному контактному пункті України?

3. В дисертаційній роботі, спираючись на позиції низки зарубіжних вчених, дисертантом зазначається, що Рекомендація Ради ОЕСР щодо подальшої боротьби з підкупом іноземних посадових осіб в міжнародних ділових операціях (нині діє в ред. 2021 р.) доповнює Конвенцію ОЕСР про боротьбу з підкупом посадових осіб іноземних держав при міжнародних ділових операціях 1997 р. й цей шлях був обраний Організацією тому, що він є більш оперативним, ніж внесення поправок до Конвенції чи прийняття додаткового протоколу (стор. 195). Разом з цим, цікаво було б дізнатися думку автора щодо того, чи не порушує цей підхід базові принципи права міжнародних договорів й чи є такий підхід ефективним, особливо з огляду на не обов'язковий характер рекомендацій Ради ОЕСР?

4. В § 1.1 дисертації автор аналізує процедуру розробки і схвалення рішень та рекомендацій Ради ОЕСР, обґрунтовуючи висновки щодо способів та механізмів досягнення швидкості та гнучкості цих процедур. Поруч з цим, дисертант майже повністю обійшов увагою процедуру скасування актів ОЕСР, що породжує потребу хоча б в короткій її характеристиці.

Утім, викладені зауваження жодним чином не впливають на високу оцінку дисертаційного дослідження А. А. Петренка, в якому на належному науковому рівні обґрунтовуються основні положення цієї роботи. Вони свідчать більше про новизну даної тематики та вказують на шляхи розвитку досягнутих дисертантом висновків в подальших дослідженнях.

Загальний висновок щодо дисертаційного дослідження. Дисертація А. А. Петренка на тему «Правотворча функція Організації економічного співробітництва і розвитку у сфері інвестицій та діяльності багатонаціональних підприємств» є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Зміст дисертаційної роботи розкрито всебічно і повністю, виклад запропонованих у роботі положень базується на ґрунтовному опрацюванні джерел нормативного й науково-теоретичного характеру з проблематики дисертаційного дослідження. Сформульовані автором положення і висновки носять обґрунтований характер і

є значним внеском у розвиток вітчизняної науки міжнародного права, а саме міжнародного економічного права та права міжнародних організацій.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дисертація на тему «Правотворча функція Організації економічного співробітництва і розвитку у сфері інвестицій та діяльності багатонаціональних підприємств» цілком відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Петренко Анатолій Анатолійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктор філософії в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри порівняльного
і європейського права
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

О. М. ШПАКОВИЧ